

שגגות וידיעות- ויקרא

רוב אזרחי המדינה, להוציא סקטור לא גדול של משפטנים ועורכי דין, אינם יודעים את החוק. הם פועלים במציאות על פי מיטב הבנתם ורק במקרים בולטים ונדירים יחסית הם שוכרים את שירותי עורך הדין שיסדיר את עניינם בהתאם לגורמות שעבורם הן עלומות. החוק עצמו אינו מטיל חובה על האדם הפרטי להכיר ולדעת מה הם יסודות המשפט ופרטי הדינים החלים עליו.

עם זאת, קיימת 'חזקה' משפטית לפיה, אדם יודע את החוק. לכן, ניתן להענישו גם אם טענתו לא ידע שהוא עברין.

בניגוד למתואר כאן, המשפט העברי מכיל את החובה לעסוק בלימוד התורה וללמדה לבנינו. לחובה זו יש הבט אישי, ויש הבט ציבורי: להנחיל את מורשת ישראל ולהורות חוק, משפט והלכה (רמב"ם, הל' ת"ת, א, ח). ברקע מצוי הרצון להעניק לכלל ישראל את הזכות להיכלל בשיח הלמדני ובקביעת סדר היום ההלכתי. במונחים של ימינו אנו יכולים להשליך מכאן על מוקדי הכוח וההשפעה שאינם "תפוסים" ואינם נחלת קומץ אינטלקטואלים. את התורה אין נועלים במגדל השן ואין מניחים את המפתח בידי אליטות. להיפך, מחייבים כל אחד ומאפשרים לו לדלות ממאגר הידע הזה כאוות נפשו. לו רק הגענו למצב האוטופי שההלכה מבקשת להגיע אליה, הייתה לנו חברה ללא שוליים.

דיני השגגות המופיעים בפרשתנו, פרשת ויקרא, באים להשלים את החיוב להכיר ולדעת את ההלכה. השלמה זו נעשית בצורה מרובדת כפי שניתן ללמוד מדיני השגגות כפי שהם קבועים בספרות חז"ל.

חז"ל דנו בדרגות השונות של הטעות והשכחה שעליהן מביאים חטאת. דרגה אחת היא של מי ששכח את כל התורה כולה. לפיכך, עבר עבירות רבות. השאלה העיקרית במקרה זה היא האם הוא נושא באיזושהיא אחריות למעשיו ה'תמימים'. ניתן לחייב אדם כזה רק על עצם השגגה הכללית שבאי ידיעת התורה כולה, בלי לייחס לו אחריות לכל עברה ועברה שעבר. זאת, כיוון שהוא לא הפר בעקביות וברגל גסה את הכללים. כל הפרותיו תלויות באותה אי ידיעה כללית (משנה שבת ז, א). על גבי המשנה קיימת מחלוקת אמוראים בשאלה אם יביא חטאת על כל שבת ושבת, או רק אחת על כלל השבתות שלא שמר (בבלי שבת, סח). להלכה אין שיטה שפוטרת לחלוטין אדם שלא שמע מעולם על מצוות השבת. דין זה מתייחס הן למי שלא ידע כלל על השבת מפני שנשבה לבין הגויים בקטנותו, והן למי שידע ושכח את דבר קיומה של מצוות השבת (שם). יתכן שיהיה הבדל בין אלו בספירת השגגות ומספר החטאות שיביאו.

התוספתא מוסיפה מקרה נוסף של אדם שהכיר וידע את איסורי התורה ואף זכר אותם, אך לא זכר במדויק את הפרטים וכתוצאה מכך לא ידע להבחין במציאות בין מקרי הפטור וההיתר לבין המקרים האסורים. אדם כזה יתחייב חטאת על כל אחת מן העבירות שעבר ושחייבים עליה חטאת. מן ההשוואה בין המקרים השונים ניתן ללמוד שהחטא העיקרי שעליו מובאת החטאת הוא השכחה וההתרשלות באי הכרת הפרטים. מי שיש לו זיכרון עמום של המצוות נענש יותר מזה ששכח את עצם קיומן, ושני אלו חמורים יותר ממי שלא ידע על קיומם של פרטי מצוות ומצוות כלל (תוספתא שבת ח, ו).

שלושה טיפוסים של שוגגים נכללים בחיובי חטאת: הדמות הכמעט פיקטיבית של תינוק שנשבה, שלא היתה לו הזדמנות לגלות את עולם הערכים השלם של אמונה ומצוות. מי ששכח את תוכן המצוות ותודעתית אינו מודע לקיומן. ומי ששכח את פרטי המצוות. שלושת המישורים של השכחה שמייצגים אלה הם: ריחוק, שטחיות ובורות. כל אלו, אסור להם להתקיים בחברה יהודית. והתורה מחייבת בגינם הבאת קרבן.

החובה למיגור תופעות השוליים הללו היא בסיס חשוב בדרך לחברה שיוונית. ידע וערנות הם כח. במשפט העברי חובה זו מתבססת על החובה הברורה של לימוד תורה. חובה המתפרטת למנגנון שלם מובנה מאד. היא מובילה בסופו של דבר להכרח קיומה של מערכת חינוך ציבורית שתחנך למצוות ולערכי התורה. והיא זו

מיכל טיקוצ'ינסקי, פרשת ויקרא, תשע"ד

שמטילה אחריות עונשית על השוגגים. החברה האוטופית הזו שהתורה משרטטת באמצעות הלכות לימוד תורה ושגגות היא חברה יהודית מודעת, מעמיקה, שלא ידח ממנה נידח.